

УДК 347.942/943

DOI <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i4.1974>**К. Дрогозюк,**кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»

СПОСОБИ ФІКСАЦІЇ ЕЛЕКТРОННИХ ДОКАЗІВ, ОТРИМАНИХ ІЗ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ, У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Зазвичай люди використовують соціальні мережі для задоволення своїх інтересів і потреб. Проте існують випадки, коли публікація чи коментар порушує права іншої особи або навпаки – компрометує свого власника. У такому випадку особа має право звернутися до суду за захистом своїх законних прав та інтересів. Разом із тим постає важливе питання: як правильно вилучити та зафіксувати таку публікацію з метою її використання як доказу в суді?

Основною метою фіксації електронних доказів є отримання належних і допустимих доказів, які можуть бути використані в суді. Водночас відповідне питання так і не знайшло належного законодавчого регулювання в Україні. Зокрема, законодавством не встановлений чіткий перелік можливих способів фіксації змісту вебсторінок в Інтернеті, а також не встановлена допустимість альтернативних способів фіксації електронних доказів, коли їх оригінал змінюється чи перестає існувати. З огляду на це існує необхідність аналізу як законодавчо визначених, так і альтернативних способів фіксації електронних доказів.

Оцінка стану літератури. Питанню дослідження електронних доказів були присвячені праці С.Л. Галушкиної, С.О. Ємельянчик, А.Ю. Каламайко, О.М. Лазько, Г.З. Огнев'юк, О.П. Радкевич,

Д.К. Фартушної, Д.М. Цехан, А.С. Штефан, Ю.С. Павлової, В.С. Петренко тощо. Однак ґрунтовних спеціалізованих досліджень проблеми фіксації електронних доказів, отриманих із соціальних мереж, вітчизняними науковцями проведено ще не було.

Метою статті є визначення можливих способів належної фіксації електронних доказів, отриманих із соціальних мереж, а також аналіз судової практики щодо використання відповідних доказів у цивільному судочинстві.

Виклад матеріалу. Соціальні мережі займають все більше місця в повсякденному житті. Майже кожна особа має свою сторінку у Facebook, Instagram, TikTok та Twitter, що зумовило появу і законодавчого визнання електронних доказів як самостійного засобу доказування, що є позитивним зрушенням у правовому регулюванні та захисті прав, свобод та інтересів в умовах сучасної тенденції розповсюдження інформації.

Для української правової системи інститут електронних доказів не є новим. Об'єкти, що відносяться до відповідних доказів, використовувалися в цивільному судочинстві й раніше: електронні документи та роздруківки сторінок вебсайтів розглядалися як письмові докази, а магнітні, електронні та інші носії інформації належали до речових доказів.

Разом із тим в учасників справи часто виникає потреба у фіксації

конкретного змісту інформації, яка міститься в соціальних мережах, оскільки вона може бути видалена або змінена автором.

Серед способів фіксації електронних доказів, отриманих із соціальних мереж, встановлених у законодавстві України, можна виокремити:

1) огляд доказів судом за їх місцезнаходженням (огляд аккаунту в соціальних мережах або інших місць збереження даних в Інтернеті);

Відповідно до ч. 7 ст. 85 ЦПК суд за заявою учасника справи чи з власної ініціативи може оглянути вебсайт (сторінку), інші місця збереження даних в Інтернеті з метою встановлення та фіксування їх змісту. Нині відомо чимало прикладів, коли під час розгляду цивільної справи суди здійснювали огляд соціальних мереж та фіксували зміст розміщеної в них інформації.

Так, у Постанові Шостого апеляційного адміністративного суду від 19.03.2019 р. у справі № 826/18174/16 негативні висловлювання в Twitter стали підставою для рішення про відмову у визнанні позивача біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту [1].

В ухвалі Апеляційного суду м. Києва у справі № 757/16817/16 від 17.05.2017 р., спростовуючи доводи відповідача про його скрутне майнове становище, суд послався на роздрукування аккаунту відповідача із соціальної мережі, з якої вбачається, що останній багато подорожує [2].

Огляд вебсайту здійснюється в загальному порядку, передбаченому для огляду доказів за їх місцезнаходженням, тобто з обов'язковим повідомленням учасників справи про огляд вебсайту. Неявка учасників провадження не перешкоджає огляду вебсайту, однак неявка одного з них є підставою для обов'язкового здійснення відеофіксації огляду технічними засобами [3, с. 158].

Сутність цього способу полягає в тому, що огляд електронного доказу

виступає як самостійна процесуальна дія, під час вчинення якої суд здійснює безпосереднє дослідження оригіналу електронного доказу з подальшою фіксацією результатів такої процесуальної дій на окремому носії. За участю учасників справи суддя оглядає зміст та форму електронного доказу, його властивості та індивідуальні ознаки, оформлює результати огляду в окремий протокол, у межах якого перелічує всі вчинені процесуальні дії. Такий протокол підписується всіма учасниками огляду.

Судова практика останніх років свідчить про те, що суди також задовольняють клопотання про забезпечення доказів шляхом огляду листування сторін у мобільних месенджерах, обґрунтовуючи це, зокрема, загальновідомими особливостями їх функціонування (наприклад, WhatsApp, Viber), відповідно до яких абонент у будь-який час може видалити написане ним текстове повідомлення, після чого останнє не буде доступне для перегляду іншому абоненту, який брав участь у листуванні [4]. Однак з моменту винесення такої ухвали до моменту огляду відповідного пристрою (наприклад, смартфона) заінтересована особа може видалити свої повідомлення, що унеможливить ознайомлення суду з їхнім змістом. У деяких випадках експерт із застосуванням спеціального програмного забезпечення може відновити видалені відомості. Так, повідомлення, надіслані з використанням засобів мобільного зв'язку, можуть протягом певного часу зберігатися в оператора мобільного зв'язку.

Реалізація відповідного способу фіксації електронних доказів не створює складності для суду, тим більше, що у разі необхідності залучений спеціаліст надасть необхідну допомогу для огляду сайту.

2) залучення спеціаліста з метою фіксування електронних доказів. У деяких випадках докази існування інформації, яка пізніше була видалена

користувачем соціальної мережі, можна отримати з інших джерел. Так, у Рішенні Святошинського районного суду м. Києва від 14.09.2017 р. у справі № 759/13029/16-ц зазначено, що позивач опублікував допис на своїй сторінці у Facebook, а відповідач із власної сторінки розмістив до цієї публікації три коментаря, які, на думку позивача, містять недостовірну інформацію. На підтвердження цього факту позивач надав скріншот сторінки своєї електронної пошти. Заперечуючи проти позову, відповідач зазначив, що він не додавав коментарів до зазначеного допису позивача, окрім того, до вказаної публікації позивача немає жодних коментарів не лише від відповідача, а й від будь-яких інших осіб. Суд установив, що надані позивачем докази є неналежними та недопустимими, адже не доводять факт розміщення саме відповідачем відповідної інформації на офіційній сторінці позивача у Facebook, а також не дають можливості ідентифікувати особу, яка таку інформацію нібито розмістила. Додавання відповідачем коментарів до посту позивача не здійснювалося, що підтверджено відповідачем у судовому засіданні. У задоволенні позову було відмовлено [5].

У цій справі необхідно було залучити спеціаліста, який пояснив би, що згідно зі стандартними налаштуваннями аккаунту користувача на його електронну пошту надходять листи-повідомлення щодо кожної дії, вчиненої у Facebook стосовно цього користувача. Навіть якщо коментарі відповідача були видалені самим відповідачем, листи від системи Facebook підтверджують, що коментарі певного змісту до певної публікації існували.

3) проведення експертного дослідження відповідними судовими експертами за експертизою 10.17 «дослідження телекомунікаційних систем (обладнання) та засобів». Статтею 102 ЦПК України передбачається такий вид доказів,

як висновок експерта. За умови, якщо встановлення та фіксування змісту електронного доказу потребує спеціальних знань і не може бути здійснено судом самостійно або із залученням спеціаліста, суд для досягнення цієї мети може призначити експертизу для встановлення та фіксування змісту вебсайту (сторінки), інших місць збереження даних в Інтернеті (ч. 8 ст. 85 ЦПК).

Наразі відповідна судова експертиза здійснюється за допомогою Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності при Міністерстві юстиції України. Можливість проведення комп'ютерно-технічної та телекомунікаційної експертиз передбачена «Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз і експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень», затвердженою наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5.

Зокрема, п. 3.16 Інструкції передбачено, що для розв'язання ідентифікаційних завдань щодо документів, виготовлених за допомогою комп'ютерної техніки, проводиться комплексна комп'ютерно-технічна експертиза та технічна експертиза документів [6]. Для проведення такої експертизи потрібен доступ до оригіналу сторінки, яка зберігається на сервері. Проте навіть у разі ідентифікації сервера, на якому знаходиться певна сторінка, може виявитися, що він знаходиться на території іншої держави, що практично унеможливує доступ експерта до сервера. Також не існуватиме достатніх підстав для вилучення жорсткого диску із сервера для передачі його експерту.

Сама по собі експертиза є складною процесуальною дією, яка вимагає значного об'єму часу та витрат, більш того, для встановлення факту використання електронної пошти та її змісту, розповсюдження недостовір-

ної інформації в Інтернеті, порушення умов договору щодо створення, модифікації Інтернет-магазинів, сайтів тощо необхідності вилучення технічних носіїв, на яких розміщена електронна інформація (серверів Інтернет-провайдерів). З практичної точки зору в межах цивільного судочинства це є майже неможливим, а тому проведення експертизи важко назвати ефективним способом збирання електронних доказів [11].

Коли допис чи коментар у соціальній мережі були змінені, деякі соціальні мережі дають можливість переглянути історію редагування і побачити всі зміни, внесені в допис чи коментар. Однак видалення фотографії, відео, посту чи коментаря із соціальної мережі часто має своїм наслідком неможливість відновлення видаленої інформації. Разом із тим більшість сторінок у соцмережах «прив'язуються» до номерів телефонів чи електронної пошти, що також полегшує процедуру доведення. Експерт може визначити, до якого номера або електронної пошти «прикріплений» аккаунт.

Під час використання соціальних мереж існує можливість пов'язувати свої аккаунти, використовуючи інформацію з однієї соцмережі для входу в іншу. Так, однією із функцій Viber, яка полегшує ідентифікацію особи, є використання даних зі сторінки у Facebook. Тобто пов'язати між собою ці аккаунти й довести, що їх використовує одна і та ж особа, легше, оскільки розміщена інформація в них буде однаковою.

Так, Дарницький районний суд міста Києва в рішенні від 28.04.2017 р. по справі № 753/21759/16 вказав, що «надані представником позивача роздруківки зі сторінки в соціальній мережі не є допустимими доказами, оскільки їх дійсність неможливо перевірити. У зазначених соціальних мережах будь-яка особа може створити сторінку під будь-яким іменем [8], а позивачем не надано жодних

доказів того, що вказана інформація поширена саме відповідачами». Апеляційний суд м. Києва ухвалою від 26 червня 2017 року залишив рішення в силі [9], а Касаційний цивільний суд Верховного Суду залишив касаційну скаргу без задоволення [10].

У таких випадках суди, як правило, залучають Консорціум «Український центр підтримки номерів та адрес», який здійснює проведення фіксації та дослідження змісту вебсторінок в Інтернеті з видачею експертних висновків, а також видачі довідок з відомостями про власників вебсайтів або інформацію про їх встановлення. Компетенція консорціуму підтверджується Свідоцтвом про акредитацію, виданим 22.11.2017 р. ОП «Український мережевий інформаційний центр», яким відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 22.07.2003 р. № 447-р «Про адміністрування домену «.UA» та ст. 56 Закону України «Про телекомунікації» уповноважено здійснювати адміністрування адресного простору українського сегмента мережі Інтернет [11].

4) проведення протоколу огляду вебсайту адвокатом на підставі його професійного права на збирання відомостей про факти, що можуть бути використані як докази. Відповідно до п. 7 ч. 1 ст. 20 Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність» адвокат під час здійснення адвокатської діяльності має право вчиняти будь-які дії, запитувати, отримувати і вилучати речі, документи, їх копії, ознайомлюватися з ними та опитувати осіб за їхньою згодою, збирати відомості про факти, що можуть бути використані як докази. Таким чином, на підставі статті даного Закону адвокат як уповноважений суб'єкт може збирати відомості про факти, що можуть використовуватися як докази.

Для цього складається акт огляду сторінки в соціальній мережі й до нього додаються фотографії, що підтверджують факт публікації. Він

обов'язково має зафіксувати час складання акта, назву сайту та його адресу, назву матеріалів і роздрукувати публікацію. Безумовно, потрібно, щоб свідки зазначили час вироблення фотографії та адресу здійснення фотографування. Можна додати відеозапис та роздруковку сторінки, записати це на диск і таким чином зберегти первинні зразки сторінки в електронному вигляді.

5) *подання паперової копії електронного доказу або роздруковки вебсторінки (скріншот), посвідченої в порядку, передбаченому законом.* Найпоширенішим способом збирання та процесуального закріплення електронних доказів є трансформація таких доказів у паперові документи. Сутність цього способу фіксації електронних доказів полягає в переведенні електронної інформації у форму, доступну для сприйняття та її дослідження без залучення спеціальних технічних засобів. Використання скріншотів існувало до прийняття Закону України № 2147-VIII від 3 жовтня 2017 р. Так, у попередній редакції ЦПК України допускалася подача електронних документів у вигляді їх засвідчених копій на паперових носіях, що підпадало під ознаки письмових доказів.

Учасники цивільних справ роздруковували сторінки із соціальних мереж, договори, укладені шляхом електронного листування, іншу електронну інформацію на письмових носіях, засвідчували такі документи власноручним підписом та надавали до суду у вигляді роздруків. Однак відсутність нормативного врегулювання такого способу збирання електронних доказів зумовлювала проблему дослідження роздруків на предмет їх допустимості, зокрема відповідність наданої копії оригіналу електронного доказу, доведення авторства електронної інформації певній особі, цілісність відомостей електронного доказу тощо. Також відповідний доказ легко ставився під сумнів шляхом подання

іншою стороною аналогічної роздруковки з іншим змістом.

При цьому суд не мав процесуальної можливості дослідити оригінал електронного доказу без його залучення безпосередньо до матеріалів справи. У випадку отримання доказової інформації з Інтернету залучення оригіналу такого доказу до матеріалів справи було майже неможливим, через що захист порушених прав фактично був ускладнений через недоліки процесуального порядку розгляду цивільних справ [3, с. 149].

Із набранням чинності Законом України № 2147-VIII від 03 жовтня 2017 р. подання електронного доказу на паперових носіях було закріплено на законодавчому рівні (ч. 3 ст. 100 ЦПК України).

Потрібно підкреслити, що в ч. 3 ст. 100 ЦПК України окрема увага приділена тому, що паперова копія електронного доказу має бути посвідчена в порядку, передбаченому законом. Проблема застосування цієї норми полягає в тому, що законодавчий порядок посвідчення паперових копій електронних доказів відсутній [3, с. 151]. З урахуванням цього вдається, що проста роздруковка електронного доказу не може бути достатньою для подання такого засобу доказування до суду, що підтверджує і судово практика.

Так, Волинський апеляційний суд у судовій справі № 157/1158/18 погодився з місцевим судом, який, дійшовши висновку, не звернув уваги на те, що банком, в порушення частини першої ст. 81 ЦПК України на підтвердження укладення договору про надання послуг між відповідачем та готелем, будь-яких доказів надано не було, а надане позивачем зображення скріншоту з вебсайту «Booking.com» не є підтвердженням існування між позивачем та готелем договірних відносин, що в даному випадку виключає дію пункту 1.1.3.1.6. Умов та правил надання банківських послуг у Приватбанку та свідчить про непра-

втомірність дій банку щодо списання грошових коштів із картрахунку відповідача [12].

Відповідно до ст. 100 ЦПК України можна вважати, що скріншот є копією електронного доказу, оригінал якого в певний момент часу виводився на екран монітора. Таким чином, крім власне візуалізації, скріншот повинен мати дату і час його формування і веб-адресу візуалізації, відображеної на ньому.

6) *фіксація контенту, що міститься на вебсайті, шляхом його збереження на відповідних носіях (CD, DVD, магнітні диски тощо)*. Від попереднього способу відрізняється лише об'єктивною формою існування результатів фіксації. За своєю суттю так само являє фактично роздруківку вебсторінки.

Серед *альтернативних способів фіксації електронних доказів* варто викремити такі:

1) *протокол огляду вебсторінки нотаріусом*. Наразі українські нотаріуси відмовляють у здійсненні протоколу огляду вебсторінки через відсутність такої нотаріальної дії в Законі України «Про нотаріат» та в Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України.

Втім, відповідно до ст. 6. Угоди «Про порядок вирішення спорів, пов'язаних зі здійсненням господарської діяльності» від 20.03.1992 р., сторонами яких є Україна, Білорусь і Російська Федерація, документи, які на території однієї з Договірних Сторін видані або засвідчені компетентною установою або спеціально на те уповноваженою особою в межах його компетенції та за встановленою формою і скріплені гербовою печаткою, приймаються на територіях інших Договірних Сторін без будь-якого спеціального посвідчення.

Так, відповідно до ч. 2. ст. 96-2, ст. 96-4 Закону Республіки Білорусь «Про нотаріат і нотаріальну діяльність» нотаріуси республіки Білорусь наділені повноваженнями із забез-

печення письмових доказів, а інформація, розміщена в мережі Інтернет та отримана в результаті проведення нотаріусами огляду вебсторінок, відноситься до письмових доказів.

Досить тривалий час у науці цивільного процесуального права оговорюється можливість залучення нотаріуса до збирання електронних доказів. У зв'язку із цим пропонується замість вжиття в ст. 100 ЦПК України посилань на необхідність засвідчення копій електронних доказів у порядку, передбаченому законом, який, як уже зазначалось вище, відсутній, запровадити можливість посвідчення таких копій у нотаріальному порядку.

Так, 17 квітня 2018 р. у Верховній Раді України був зареєстрований законопроект № 8281 «Про внесення змін до статті 100 Цивільного процесуального кодексу України (щодо засвідчення копій електронних доказів)», відповідно до якого запропоновано внести зміни в статтю 100 Цивільного процесуального кодексу України, а саме в частині третьої слова «посвідчених у порядку, передбаченому законом» замінити словами «посвідчених у нотаріальному порядку» [13].

Залучення нотаріусів до засвідчення копій електронних доказів полягає в запровадженні та нормативному визначенні окремих видів нотаріальних дій в електронному вигляді, а саме: фіксації і посвідчення авторства, інформації, яка міститься на сайтах, Інтернет-сторінках, відправки електронних листів тощо. Сутність змісту електронних доказів посвідчувалася б незалежним учасником цивільно-правових відносин, який наділений спеціальною компетенцією забезпечувати достовірність юридичних фактів. А з огляду на відсутність особистої зацікавленості у нотаріуса та наявності спеціальної компетенції в суду було б досить підстав уважати такий доказ допустимим та використовувати його під час розгляду справ [3, с. 169].

2) *проведення відеозапису процесу дослідження огляду соціальних*

мереж будь-якою заінтересованою особою. Норми цивільного процесуального законодавства не передбачають можливості використання як доказу відеозапису огляду сайту, хоча він міг би слугувати засобом установлення обставин справи у разі внесення змін у спірну інформацію, видалення цієї інформації чи видалення сторінки в цілому. Однак, незважаючи на те, що в такому відеозаписі буде зафіксований зміст вебсайту чи аккаунту, їх оригінал змінюється або перестає існувати. Відповідно, результати огляду сайту чи сторінки судом покажуть інше змістовне наповнення, ніж містить відеозапис.

У п. 46 Постанови Пленуму ВГС України від 17.10.2012 р. № 12 вказується на можливість проведення відео-, аудіозапису процесу дослідження будь-якою заінтересованою особою сайту, стосовно якого є відомості використання його з порушенням авторських чи суміжних прав. Такий запис, здійснений на електронному чи іншому носії (жорсткому диску комп'ютера, дискеті, диску для лазерних систем зчитування, іншому носії інформації), подається до суду із зазначенням того, коли, ким і за яких умов цей запис здійснено і може бути речовим доказом у справі.

3) *допомога приватних компаній, які здійснюють фіксацію інформації, розміщеної на вебсторінках, станом на дату архівації (наприклад, *сервісу InternetArchive, WaybackMachine*)*. Так, вищезазначені сервіси здійснюють фіксацію змісту окремих вебсторінок як в автономному режимі, так і на вимогу користувача. Зазначений сервіс має статус бібліотеки і підпорядкований праву США. Він надає можливість ознайомитися зі змістом збереженої в архіві сторінки, якщо сама сторінка була змінена чи видалена.

Існують певні технічні обмеження такої фіксації змісту вебсторінки: так, не зберігаються об'єкти, розмір яких більше 10 МБ, не зберігаються

сторінки з обмеженим доступом (наприклад, закриті аккаунти). Тобто архівування аккаунтів у соціальних мережах не завжди відобразить повний зміст сторінки: якщо в налаштуваннях конфіденційності вибрано, що публікації користувача можуть бачити тільки друзі цього користувача, в архіві буде збережена лише та частина сторінки, яка містить публікації користувача, відкриті для всіх. Крім того, на вимогу власника вебсайту дані з цього веб-архіву видаляються.

Здебільшого такі відомості суди приймають як належний та допустимий доказ. Так, наприклад у Рішенні Солом'янського районного суду м. Києва від 23.03.2016 р. у справі № 760/19611/15-ц вказано, що з огляду на відсутність доступу до оригінальної сторінки експертом було здійснено пошук та виявлено копію сторінки, збережену сервісом Internet Archive. Таким чином, доступ до матеріалу, який містить недостовірну інформацію негативного характеру про позивача та завдає шкоди його немайновим правам, визнався судом відкритим для необмеженого кола осіб – користувачів мережі Інтернет. З урахуванням цього суд частково задовольнив позов про захист честі, гідності, ділової репутації та спростування недостовірної інформації [14].

Проте питання щодо належності й допустимості таких сервісів залишається дискусійним. Суди інколи відмовляють у задоволенні клопотання про долучення до матеріалів справи «матеріалів фотофіксації в цифровій формі – вебсторінки сайту організатора аукціону в html форматі, яка збережена та зафіксована станом на 18.08.2017 р. за допомогою «Internet Archive: Wayback Machine»», на підставі того, що сторона «не надала суду докази достовірності доказів – «матеріалів фотофіксації в цифровій формі – вебсторінки сайту організатора аукціону в html форматі, яка збережена та зафіксована станом на

18.08.2017 р. за допомогою «Internet Archive: Wayback Machine» [15].

4) *запит до провайдера на отримання довідки – log-файлу.* Log-файл – це документ із послідовним записом всіх подій, що відбуваються на вебсайті або віддаленому сервері. Він містить дані користувача з приводу розміщення інформації. Однак зміст такої інформації може різнитися в залежності від налаштувань хостингу. Крім того, такі файли фіксують тільки ім'я файлу, а не його зміст. Якщо певна інформація була розміщена на сторінці в соціальній мережі, а потім видалена, всі ці дії можуть бути записані в log-файлі. Однак якщо провайдер знаходиться в іншій країні, отримати таку довідку буде складно.

Сутність цього способу збирання доказів полягає в тому, що будь-яка інформація, яка передається за допомогою інформаційно-телекомунікаційних систем, зберігається на спеціальних технічних носіях серверах, та у спеціальному вигляді log-файлі. Інтернет-провайдери та інші суб'єкти, які беруть участь у процесі інформаційно-телекомунікаційної передачі даних, та у фактичному володінні яких знаходяться сервери, мають можливість вилучити необхідні log-файли, засвідчити їхній зміст та надати до суду [7, с. 79]. Такий спосіб збирання доказів можливо би було використовувати в порядку застосування ст. 133 ЦПК України й забезпечити докази шляхом витребування в Інтернет-провайдера log-файлів, які зберігаються на електронних носіях серверів. Сервер у цьому разі може оцінюватися судом як речовий доказ [16, с. 14].

На думку Ю.С. Павлової, для збільшення ефективності судового захисту можливо би було застосувати інститут забезпечення доказів шляхом огляду судом електронних доказів, розміщених в Інтернеті [6, с. 159]. По-перше, інститут забезпечення доказів передбачає можли-

вість здійснити огляд електронних доказів в Інтернеті без повідомлення іншої сторони. По-друге, забезпечення доказів можливе до подання позовної заяви до суду. Одночасно із цим ч. 4 ст. 116 ЦПК України передбачено, що забезпечення доказів до подання позовної заяви здійснюється судом першої інстанції за місцезнаходженням засобу доказування або за місцем, де повинна бути вчинена відповідна процесуальна дія [3, с. 160].

Висновки. З урахуванням проведеного дослідження можна зробити висновок, що судова практика останніх років щодо використання електронних доказів, отриманих із соціальних мереж, є повчальною для низки питань, пов'язаних із пошуком, фіксацією та верифікацією відповідних доказів.

Передусім звернути увагу на те, що перед наданням до суду відповідних доказів слід зафіксувати їх належним чином. Обрання будь-якого способу фіксації електронних доказів має відбуватись з урахуванням властивостей таких доказів, зокрема з огляду на вразливість електронних доказів та можливість зміни їхнього змісту.

Прості роздруківки електронних доказів є недостатніми для їх використання з метою встановлення обставин справи, якщо одна зі сторін ставить такий доказ під сумнів та наполягає на наданні його оригіналу або огляду судом у мережі Інтернет.

Проблемою реалізації фіксації електронних доказів способами, закріпленими в законодавстві, є обов'язок суду повідомити про дату, час і місце огляду вебсайту учасникам справи. Звернення з позовною заявою, й тим більше повідомлення сторони про здійснення огляду або експертизи аккаунту чи допису в соціальній мережі, може свідчити про високу ймовірність втручання недобросовісного опоненту до змісту таких електронних доказів або вчинення дій

з метою їх знищення, внаслідок чого позивач буде позбавлений можливості реального захисту порушених прав та інтересів або відшкодування шкоди, завданої розміщенням інформації в соціальній мережі.

Можливість сторони провадження впливати на зміст фактичних даних, які підлягають доказуванню, ставить у нерівне становище учасників провадження та звужує процесуальні можливості позивача захистити порушені права.

Задля нівелювання зазначеної проблеми доцільним буде використати такі заходи на вибір:

1) завчасно, до початку розгляду спору, зафіксувати електронні докази у вигляді інформації в соціальній мережі шляхом проведення експертизи із залученням судового експерта;

2) самостійна фіксація адвокатом змісту сторінок соціальної мережі зі збереженням їх виду на електронних носіях із проведенням огляду вебсторінки і складанням протоколу;

3) звернення до ДП «Центр компетенції адресного простору мережі Інтернет» або Консорціуму «Український центр підтримки номерів і адрес» для фіксації і дослідження змісту вебсторінок з видачею експертного висновку із застосуванням онлайн-сервісу «Web-fix»;

4) звернення до нотаріуса іншої країни та отримання нотаріального свідоцтва і протоколу про огляд вебсайту і посвідчення наявності та змісту відомостей на них;

5) замовити на сервісі InternetArchive фіксацію змісту потрібних вебсторінок. Такий захід є додатковим і дозволяє за необхідності отримати підтвердження відомостей, розміщених на веб-сторінці.

Разом із тим існує необхідність уточнити правовий статус інформації з веб-архівів та архівних копій повідомлень, можливість використання як доказу відеозапису огляду сайту чи сторінки, допустимість знімків екрана як доказів у разі неможливості віднов-

лення змісту видалених повідомлень, допустимих доказів для встановлення змісту інформації, розміщеної на персональній сторінці в соціальній мережі.

Досліджуючи феномен соціальних мереж, соціологи звертають увагу на зростання кількості їхніх користувачів, яке відображається в геометричній прогресії. Соціальні мережі стають не тільки місцем для вільного спілкування, а ще й повноцінним засобом обміну інформацією серед користувачів, майданчиком для розвитку комерційної діяльності тощо.

Незважаючи на позитивні зміни в процесуальному законодавстві щодо застосування електронних доказів у цивільному судочинстві, необхідно констатувати, що досі немає чіткого законодавчого врегулювання ряду важливих питань, зокрема порядку фіксації електронних доказів, отриманих із соціальних мереж, адже чинні норми не враховують процесуально-правові особливості відповідних доказів.

Метою наукової статті є виокремлення та аналіз можливих способів належної фіксації, електронних доказів, отриманих із соціальних мереж, а також аналіз судової практики під час використання відповідних доказів у цивільному судочинстві.

У статті досліджено можливі способи фіксації електронних доказів, отриманих із соціальних мереж. За результатами дослідження встановлено, що серед способів фіксації електронних доказів, отриманих із соціальних мереж, можна виокремити: огляд доказів судом за їх місцезнаходженням (огляд аккаунту в соціальних мережах або інших місць збереження даних в Інтернеті); залучення спеціаліста з метою фіксування електронних доказів; проведення експертного дослідження; проведення протоколу огляду вебсайту адво-

катом; подання паперової копії електронного доказу, посвідченої в порядку, передбаченому законом; фіксація контенту, що міститься на вебсайті, шляхом його збереження на відповідних носіях; протокол огляду вебсторінки нотаріусом; проведення відеозапису процесу дослідження огляду соціальних мереж; допомога приватних компаній, які здійснюють фіксацію інформації, розміщеної на вебсторінках (наприклад, сервісу Internet Archive, Wayback Machine); запит до провайдера на отримання довідки – log-файлу.

Ключові слова: електронні докази, соціальні мережі, цивільний процес, доказування, доказ, фіксація доказів, подання доказів.

Drogoziuk K. Ways of fixation of electronic evidence obtained from social networks in the civil procedure of Ukraine

Investigating the phenomenon of social networks, sociologists pay attention to the growing number of their users, which is reflected in the geometric progression. Social networks are becoming not only a place for free communication, but also a full-fledged means of exchanging information among users, a platform for business development, and so on.

Despite the positive changes in the procedural legislation of Ukraine on the use of electronic evidence in civil proceedings, it should be noted that there is still no clear legislative regulation of a number of important issues, in particular, the procedure for fixation of electronic evidence obtained from social networks, because the current norms do not take into account the procedural and legal features of the relevant evidence.

The purpose of the scientific article is to identify and analyze possible ways of proper fixation of electronic evidence obtained from social networks, as well as analysis

of case law in the use of relevant evidence in civil proceedings.

The article explores possible ways of fixation of electronic evidence obtained from social networks. According to the results of the research, among the ways of fixation of electronic evidence obtained from social networks, it can be distinguished: review of evidence by the court at their location (review of the account on social networks, or other places of data storage on the Internet); involvement of a specialist in order to fix an electronic evidence; conducting expert research; conducting a protocol of website review by an advocate; submission of a paper copy of the electronic evidence, certified in the manner prescribed by law; fixing the content contained on the website by storing it on appropriate media; protocol of inspection of the web page by a notary; video recording of the process of researching the review of social networks; assistance of private companies that record information posted on web pages (for example, the Internet Archive service, Wayback Machine); request to the provider for the log-file.

Key words: electronic evidence, social networks, civil proceedings, proving, evidence, fixation of evidence, submission of evidence.

Література

1. Постанова Шостого апеляційного адміністративного суду від 19.03.2019 р. у справі № 826/18174/16. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/80579207>
2. Ухвала Апеляційного суду м. Києва у справі №757/16817/16 від 17.05.2017 р. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/66563382>
3. Павлова Ю.С. Електронний документ як джерело доказів у цивільному процесі : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2019. 239 с.
4. Ухвала Оболонського районного суду м. Києва від 16.01.2018 р. Справа

№ 756/11258/17-ц. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/71720199>

5. Рішення Святошинського районного суду м. Києва від 14.09.2017 р. у справі № 759/13029/16-ц. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/68970942>

6. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : Наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>

7. Павлова Ю.С. Особливості збирання та процесуального закріплення електронних доказів у цивільному судочинстві. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2017. Вип. 4. Т. 1. С. 76–80.

8. Рішення Дарницький районний суд міста Києва від 28.04.2017 р. по справі №753/21759/16. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/66288969>

9. Ухвала Апеляційного суду м. Києва від 26.06.2017 р. у справі № 753/21759/16. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/68068970>

10. Рішення Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 24.01.2019 р. у справі №753/21759/16-ц. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/79412437>

11. Мисник Н. Електронні докази в суді: вирішення проблем доказування чи поле для фальсифікацій. Юридична газета. 2019. URL: <http://jur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/elektronni-dokazi-v-sudivirishennya-problem-dokazuvannya-chi-pole-dlya-falsifikaciy.html>

12. Пушкар М. Електронні докази як один із способів доказування в цивільному судочинстві. Науково-практичний журнал «Право. Людина. Довкілля». 2019. С. 117.

13. Законопроект «Про внесення змін до статті 100 Цивільного процесуального кодексу України (щодо засвідчення копій електронних доказів)» № 8281 від 17 квітня 2018 року. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=63876

14. Рішення Солом'янського районного суду м. Києва від 23.03.2016 р. у справі № 760/19611/15-ц. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56794496>

15. Рішення Господарського суду Запорізької області від 11.01.2018 р. у справі № 71673077. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/71673077>

16. Лежух Т. Застосування електронних доказів у справах про захист честі, гідності та ділової репутації. Віче. 2013. № 16. С. 13–15.

